

HOMOLYA DÁNIEL

MINDANNYIAN MÁSAK VAGYUNK!

A közgazdasági Nobel-díjat idén a viselkedési közgazdaságtanhoz való hozzájárulásáért Richard Thaler, a Chicagói Egyetem professzora kapta. A viselkedési közgazdaságtan röviden összefoglalva azt vizsgálja, hogy az egyének racionális döntéseit milyen tényezők korlátozzák: *korlátozott tudás, önzőség, de egyúttal a méltányosság és az egyenlőség keresése is.*

Többféle jelenséget is megfigyeltek a lélektan (pszichológia) és a közgazdaságtan határterületén mozgó szakértők, ami azt eredményezi, hogy a társadalmat nem sok-sok egyforma, egyformán és teljesen racionálisan döntő emberként lehet leírni. Néhány jelenséget illusztrációként be is mutatnék:

- A kilátás elmélet azt taglalja, hogy megfigyelhetjük egyes egyének döntéseiben, hogy egy jó és eredményes döntés alapján azt gondolják, hogy most már mindig eredményesek lesznek.
- Hajlamosak lehetünk arra is, hogy a rejtett kockázatokat elvessük: amikor nem látjuk az erdő mögött a medvét, azt gondoljuk, hogy nem is jöhet onnan medve.
- Az utólagos bölcsesség azt jelenti, hogy utólag nyilvánvalónak nyilvánítunk eseményeket, és ez alapján azt gondoljuk, hogy most már mindent tudunk.
- Az is lehet probléma, hogy egy esetből levonjuk, hogy tévedtünk, miközben lehet, hogy máskor nem tévedtünk volna.
- Végül a túlzott önbizalmat említeném, amikor azt gondoljuk, hogy bármire képesek lehetünk. De az is baj lehet, ha kevésbé hiszünk saját képességeinkben, és ezért nem jutunk előrébb.

Mindez egyénenként változhat, hiszen mindannyian másak vagyunk. Ezekkel a jelenségekkel tisztában lehetünk, de strukturált módon megfogalmazni valamit mindig hozzáadott értéket jelent. Szerintem ez a Nobel-díj arra is bizonyíték, hogy a „jó” és „értékes” közgazdászok a valósággal szeretnének foglalkozni. Hiszen ki szeretne olyan megoldásokat adni, ami nem írja le a valóságot.

Érdekes módon Richard Thaler csupán pár héttel a Nobel-díj nekiítélése előtt kapta meg a Neumann-díjat Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében. Előadása összegzéseként a viselkedési közgazdasági szempontok figyelembevételével a valóság jobb leírását vetítette előre. Ezt annyiban lehet kiegészíteni, hogy az „elvárások szerint működő világot leíró” (úgynevezett „normatív”) közgazdaságtannak is meg lehet a maga szerepe, hiszen a normák egyfajta mintát adhatnak.

Egyébként a friss Nobel-díjas Thaler is foglalkozik az ösztönzők szerepével és azzal, hogyan lehet jobb közösségi ösztönzőket bevezetni, például hogy mi ösztönözhet (illetve nem ösztönözhet) arra embereket, hogy nyugdíj-megtakarítással rendelkezzenek.

Teológiai kapcsolatot keresve nekem a viselkedési közgazdaságtanról a Szentlélek elleni bűnök első kettője jutott eszembe: „1. vakmerő bizakodás Isten irgalmában; 2. kétségbeesés Isten kegyelme felől”. Tusakodtunk már szerintem mindannyian a kettő között, és az jelentheti a megnyugvást, ha a túlzott bizalom és az alulbecsült bizalom között egyensúlyra jut a hitünk, istenismeretünk. Péter első levelében a következő iránymutatást adja ennek kapcsán (1Pt 1, 13):

„Ezért tehát övezzétek fel elmétek derekát, legyetek józanok, és bízzatok tökéletesen a kegyelemben, amelyet Jézus Krisztus megjelenésekor felajánlanak nektek!”

